

Szulovszky János

Szempontok és tanácsok a kézművesség, KISIPAR NÉPRAJZI FELDOLGOZÁSÁHOZ

A fogalmakat szabatosan használjuk!

Amikor valaki tudományos igényű munkába fog, törekednie kell a szabatos, egyértelmű fogalomhasználatra. Olybá tűnik, a kézművesség témaköre hasonló a focihoz: mindenki azt hiszi, hogy ért hozzá. Talán ezért nem veszik sokan a fáradságot, hogy tájékozódjanak jobban a téma szakirodalmában. Erre azért is szükség volna, mert fogalmi zűrzavart találunk a „kézművesség” körül. Felhígult a jelentése és lényegében a szabadidős tevékenység egyik szinonimája lett. Amikor az óvodákban, iskolákban „kézműves szakkört” hirdetnek, vagy a múzeumokban „kézműves foglalkozást” tartanak, akkor azon többnyire kézügyességet fejlesztő gyöngyfűzést, papírhajtogatást, só-liszt gyurmázást, kukorica csuhéból figurák formálását, nemezelést és más hasonlót kell érteni, tévedés lenne arra gondolni, hogy a kovács, az esztergályos, az ötvös vagy éppen a borbély mesterség alapelemeit sajátítják el ezeken az alkalmakon a csemeték. Az ország számos pontján megtalálható ún. „kézműves boltok” az egyéni alkotókészségnek ötleteket és szárnyakat adó tárházak gyanánt szolgálnak,

jelzőt, mint ahogy azt a Vidékfejlesztési Minisztérium megbízásából a Hagyományok Háza és a Népművészeti Egyesületek Szövetsége által készített, kormány-stratégia rangjára emelkedett „*Mesterségem Címere. A használható hagyomány – a népi kézművesség stratégiája*” tette. E dokumentum szerint a népi kézművesség fogalma „*kialakítását az az igény hozta létre, hogy a ... tágan értelmezett kézműves tevékenységekből ki lehessen választani azokat, amelyekre a Kárpát-medencében élő magyar és nemzetiségi népcsoportok hagyományos technikáinak és technológiáinak használata jellemző. A népi kézműves tárgyak motívum és formakincse táji specifikus, természetes anyagok felhasználásával készülnek, és a létrehozott tárgyak mai életben felhasználható, korszerű használati, dísz és ajándéktárgyak. Mintának elsősorban a 19. század környezet, lakás és viseletkulturáját tekinti, és célja a funkcionális kézműves tárgyak létrehozása*”.

Ez a körülíró, s kizárólag a produktumra koncentráló meghatározás nincs tekintettel a létrehozókra, arra a sajátos és nyilvánvaló

” Olybá tűnik, a kézművesség témaköre hasonló a focihoz: mindenki azt hiszi, hogy ért hozzá. ”

ahol a kreativitás kiéléséhez ezernyi kellék található. Ezeken túlmenően manapság a köznyelv az egykori háziipari tevékenységeket (pl. kosárkötés), és a hajdan a házi munkához tartozó foglalatosságot is kész a „kézművesség” körébe utalni. Szinte parttalanra vált a kézműves(ség) szavunk: a gyerek-, illetve hobbiprogramoktól az „alapvetően nem gépi erővel” dolgozó iparosig túlon túl tág jelentéstartományt lehet tetten érni.

Az sem segít, sőt, akaratlanul is inkább a zavart fokozza, ha elé biggyeszítjük a „népi”

tudásbeli minőségi különbségekre, amelyek a háziiparos, a specialista, illetve a professzionális kézművest jellemzik.

Egybemossa a merőben eltérő helyzetű „kézműveseket”. Elrejtí az a lényeges körülményt, hogy egy-egy tevékenységet főállásban, vagy mellékesen, hobbiból űznek, s az is homályban marad, miszerint az adott tevékenység egyáltalán alkalmas-e igazán egy személy vagy egy család megélhetésének a biztosítására? Így azt kell mondanunk, hogy szerencsétlen, pongyola és tudománytalan, éppen ezért mellő-

zendő kifejezés. Nem véletlen, hogy a téma akadémiai kézikönyvei nem használják.

Ahogy például a *kismesterség* szót sem. Ennek helytelen voltára, alkalmatlanságára Rózsa Miklós már több mint négy évtizeddel ezelőtt, az I. Kézművesipar-történeti szimpóziumon tartott előadásában szellemesen és meggyőzően rámutatott: „az értelmező szótár ezt a szót nem ismeri. Ismeri azonban a kismester szót. Ez olyan mester, aki önállóan, segítők nélkül, vagy csak kevés segéddel dolgozik. Ebből az következne, hogy a kismesterség kisipari tevékenység? Ha igen, akkor tárgyunk szempontjából elejthető megjelölés, mert új fogalmat nem jelöl, az iparúzésből folyó viszonyokat szabályozó jogi normákban sem használatos, s mert a kisiparos megjelölés ennél sokkal egyértelműbb. Ha viszont a kismesterség szó a mesterség szó jelentésmódosulásával, mint a művészet szinonimája jön figyelembe, akkor a kismesterség amúgy is kívül esik a kézművesipartörténeti kutatás tárgyán, mert a nagyművészeteknek tekintett építészet, szobrászat és festészet ellenében a kisebb vagy díszítőművészetek

megjelölésére szolgál. Ha pedig díszítőművészet, akkor nem ipar, annak sem közgazdaságtani definíciója, sem jogi fogalma szerint. Abban az esetben pedig, ha a kismesterség szóban a mesterség ipari termelőtevékenység megjelölésére szolgál, az a kérdés vetődik fel, mikor kicsi, mikor nagy a mesterség?” (Rózsa M. 1973: 28., A kézművesség kapcsán felmerül fogalmakról bővebben: Szulovszky J. 2005a: 23., 2005b.)

Mit tegyünk?

Igazodjunk a szakirodalomhoz!

A magyar néprajz új szintézise kézművesről szóló kötetében a téma egyik legavatottabb szakértője, Domonkos Ottó a szerkesztői bevezetőjében világosan eligazít az alapfogalmak terén:

– **HÁZI MUNKA:** a paraszti családon és gazdaságon belüli tevékenység. Ide tartozik a használati eszközök, a gazdálkodás, lakás, bútor, viselet tárgyainak saját használatra való elkészítése, javítása, illetve pótlása.

– **SPECIALISTA:** szakképesítés nélkül bonyolultabb munkák elvégzésére, illetve irányítására alkalmas személy.

– **HÁZIIPAROS:** rendszerint a saját maga által gyűjtött, vásárolt nyersanyagokból maga, illetve családtagjai segítségével, kézi erővel állítja elő termékeit a saját otthonában.

– **KÉZMŰVES:** valamely szakképesítéshez kötött iparág művelője, aki műhelyében kéziszerszámokkal, illetve elemi erővel meghajtott gépek segítségével végez termelőtevékenységet. A feldolgozott anyag vagy a sajátja, vagy a megrendelőé, díjazása történhet pénzben vagy természetben.

– **KISIPAROS:** tevékenysége képesítéshez kötött, ártermelő ipari tevékenységét kéziszerszámokkal és mesterséges energiával meghajtott egyszerűbb gépekkel végzi. A nyersanyagot pénzért vásárolja és a termékeit is pénzért értékesíti. (Domonkos Ottó főszerk.: *Kézművesség*. (Magyar Néprajz III.) Budapest, Akadémiai Kiadó, 12. oldal.)

Domonkos Ottó más munkáiban is hangsúlyozza, hogy kézműves és a kisiparos közti határvonal olykor meglehetősen elmosódó.

A kézművesség fogalmának van egy tágabb jelentése: ez gyakorlatilag az *önellátó jellegű házi körüli munka* és a *gyáripar* között egy széles átmeneti sáv. Ide tartoznak:

- az alkalmi specialistától (pl. nádverő),
- az időszakonként különféle háziipari termékeket (fakanál, gyékényszőnyeg stb.) előállítókon át,
- a rendszeresen, keresetszerűen folytatott kézműves-kisipari mesterségek művelői is, akiknél (a specialistától és a háziparostól eltérően) a megélhetést már alapvetően ez a szaktudásuk biztosítja.

A kézművesség fogalmának szűkebb jelentése: az *önálló* termelő tevékenységet kifejtők, illetve bizonyosfajta szolgáltatásokat hivatásosan gyakorlók köre: az úgynevezett kézművesek, illetve kisiparosok, akik

- 1) képesek az előállított termék valamennyi munkafázisát saját maguk is elvégezni,
- 2) átlátják a termelés egész folyamatát.

Így van ez akkor is, ha esetleg egy nagyobb műhelyben szakosodnak egy-egy részfolyamat ellátására.

melyik mozzanatát el tudják végezni, s amelynél az elsajátított szakismeret és a kézi megformálás, nem pedig a gépi munka az elsődleges, s ahol nem a tömegtermelés, hanem az egyedi vagy legfeljebb kis szériában előállított termék a jellemző (Szulovszky J. 2010: 15., E meghatározás Karl-Heinrich Kauffhold professzor definíciójának továbbgondolásával készült. Vö. Kauffhold, K. 1978: 28.). Ha a kutatások tárgyát tágabb értelemben kívánjuk megadni, akkor a termelőtevékenység jellemzésénél az *önálló* kitételel el kell hagynunk.

Kutatás indul!

Miután tisztában vagyunk az alapfogalmakkal, s egy szabatos, ámbár – mi tagadás! – igen nehézkes definíción is átrágtuk magunkat, akkor már indulhat is a kutatás – gondolhatjuk. Igen, de még nem a terepen! Előbb nem mulaszthatjuk el a szakirodalmi felkészülést. Az (lenne) az ideális, ha (majdnem) annyit tudunk az általunk

” *Egy jó tanács: ne törekedjünk rögtön túl nagy feladat megvalósítására, a téma honfoglalástól a napjainkig történő megírására! Sokkal jobb kisebb, jól körülhatárolható egységeket kijelölni, s azt tisztességgel feldolgozni egymás után.* ”

Ha definiálni akarjuk a kézművesipar-történeti kutatások szűkebben vett tárgyát, akkor a kézművesség fogalmát indokoltnak tűnik ekképpen meghatározni: *az agrárszektor, valamint a megtermelt javak fogyasztóhoz való eljuttatását végző ágazatok kivételével az olyan önálló termelő tevékenység – ideértve az emberi szükségleteket kielégítő egyéb anyagi jellegű szolgáltatásokat is –, amelyben a munkát végzők átlátják a termelés egész folyamatát, annak bár-*

feldolgozni kívánt kézművességről, mint az adatközlőnk.

Egy jó tanács: *ne törekedjünk rögtön túl nagy feladat megvalósítására, a téma honfoglalástól a napjainkig történő megírására! Sokkal jobb kisebb, jól körülhatárolható egységeket kijelölni, s azt tisztességgel feldolgozni egymás után.* A korábbi korok kutatása ráadásul speciális szakismereteket igényel. *Célszerűbb a még az idők emlékezetében elérhető múlt-mélységgel*

Amiko

1931 BP

megelégedni. Legfeljebb a már statisztikai felvételekkel és más, nyomtatott írásos forrásokkal is jobban dokumentált 19. század közepéig, utolsó harmadáig érdemes az időben visszamenni.

Ha még nem alakult ki a pontos elképzelésünk a kutandó témáról, ötleteket kaphatunk, ha elolvassuk el, vagy legalább átlapozzuk a már említett, Domonkos Ottó által szerkesztett *Kézművesség*-kötetet, illetve a 2005-ben megjelent *A magyar kézművesipar története* c. kiadványt. Ez utóbbit úgy állítottam össze, hogy az oktatásban is használható kézikönyv legyen, s a kezdő kutatókat a fontosabb forrásokkal megismertesse. (Ha minden jól megy, ennek 2016-ban megjelenik egy átdolgozott, bővített kiadása *A kézművesipar története Magyarországon* címmel.)

Akár megvan már a témánk, akár még keressük, nélkülözhetetlen alapbibliográfia: Domonkos Ottó – Nagybakay Péter szerk.: *A magyar kézművesipar válogatott bibliográfiája*. Bp., 1992.

Speciális érdeklődés esetén:

Fonás – szövés – szöttek. Válogatott szakbibliográfia. Szerkesztette Domonkos Ottó. Összeállította Angyal Katalin. Sopron, 1997.

Ezek mellett feltétlenül ki kell gyűjteni a témánkban megjelent publikációkat a Sándor István által szerkesztett *A magyar néprajztudomány bibliográfia* köteteiből:

A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1850–1870. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977.

A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1945–1954. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1965.

A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1955–1960. Budapest: Akadémiai Kiadó 1971.,

illetve a magyar néprajz éves *bibliográfiáiból*. Ez utóbbi 1971 óta jelent meg nyomtatásban előbb a Néprajzi Hírekben, majd pedig 1989-től 2004-ig külön kiadványként a Néprajzi Múzeum Könyvtárának gondozásában. E bibliográfia a 2005-ös tárgyévétől kizárólag online formában él tovább, a nyomtatott változat megszűnt. A gyűjtött anyag a Néprajzi Múzeum online katalógusában kerül feldolgozásra. Az egyes ciklusok tartalma lezárás és szerkesztés után olvashatóvá válik elektronikus kiadványként a Múze-

um honlapján: <http://biblio.neprajz.hu>.

A vonatkozó szakirodalom elolvasása és kijegyzetelése után hozzákezdhetünk saját kérdőívünk összeállításához, amely vezérfonalul szolgálhat majd a gyűjtés során.

A kérdőívhez nem kell mereven ragaszkodni, a kérdések menet közben szinte adják magukat. Nélküle viszont könnyen feledésbe merülnek olyan szempontok, rákérdezni valók, amelyek egy parttalanul folyó beszélgetés során könnyen elsikkadhatnak. Az összeállításhoz fontos szempontokkal szolgál:

Barna Gábor: Útmutató kisiparok néprajzi gyűjtéséhez. A *Honismeret* négy oldalas melléklete, 1982.

Az adatgyűjtés, a téma feldolgozása során tartsuk szem előtt, hogy a kézművesek, kisiparosok egy helyi társadalomban éltek beágyazódva. Érdemes feltérképezni tehát a kézművesek és a paraszti rétegek kapcsolatrendszerét. Milyen volt a kézművesek, kisiparosok társadalmi megítélése? Mennyire függ az adott mesterségtől, annak jövedelmezőségétől, illetve a konkrét kézműves(ek) egyéni tulajdonságaitól a megbecsültség? Volt-e, s ha igen, miért, az egyén, illetve a foglalkozáscsoport presztízse között különbség? Milyen volt a pénzbeli és természetbeni fizetség aránya a különböző időszakokban? *A szívességeknél*, az ingyen munkának volt-e helye, szerepe?

A néprajzi gyűjtés

A terepmunka során a kutatás figyelme három fő területre irányulhat: 1.) az iparos/kézműves tudásanyagára, 2.) a tárgyi emlékekre, s 3.) az írott dokumentumokra. Ideális esetben ezek együttese segítségével alaposan lehet dokumentálni egy műhely tevékenységét. Előfordul, nem is ritkán, hogy a kutató nem válogathat az adatközlőkben, s nem hátrálhat meg akkor sem, ha nem áll rendelkezésére mindhárom forráscsoport (Műhely hiányában a rekonstrukció problémáiról ld.: Szulovszky J. 1984.).

Az „iparos tudásanyag”

Az ezt rögzítő munka a tulajdonképpeni szorosabban vett néprajzi gyűjtés. Úgy kezdjük neki, mintha magunk is el szeretnénk sajátítani az adott mesterség csinját-bínját, minden részletre, apróságra ügyelve, rákérdezve. Az a jó leírás, amely alapján a vállalkozó kedvű olvasó valóban el tud készíteni egy portékát, mert eligazítást kap minden fontos mozzanatról, teendőről. Célszerű úgy feltérképezni egy mester tudását, hogy miként vezette be az inasokat a szakma rejtelseibe, melyek voltak a különböző munkafolyamatok nehézségi fokai, hogyan épültek ezek egymásra, stb.

Fontos feladat a *nyersanyagismeret* aprólékos leírása. A technológiai tudás, a technológiai folyamatok rögzítésénél kérdezzünk rá, mi történik, ha elrontanak egy munkafolyamatot és *selejt* keletkezik? Kijavítható-e, vagy valamilyen *újrahatszósítás* lesz a sorsa?

Miből állt egy-egy műhely termék-köre? Ennek összetétele hogyan változott az idők folyamán? [Tanulságos összevetni ezeket a régebbi korok termékeiről tanúskodó árszabás-

jegyzékekkel. (Máig hasznos segédlet a limitációk lelőhelykatasztere: Domonkos O.–Kiss M.–Nagybákay P. (szerk.) 1986. A forrásközlések közül ld.: Flórián M. (szerk.) 1995., 1997., 1998., 1999., 2002., H. Csukás Gy. (szerk.) 1996., 2001., 2004., 2005a, 2005b.)]

Törekedjünk a *szakszókincs* pontos, elhangzás szerinti leírására. Ne zavarjon, ha kifacsart németességgel mondják az egyes szakkifejezéseket, szó szerint dokumentáljuk, ne javítsuk ki, legfeljebb a dolgozatunkban majd zárójelben megadhatjuk az adott szó irodalmi alakját is.

Az iparos, kézműves üzletvezetési ismereteire is rá kell kérdezni. Hogyan sajátították ezt el, ki vezette be ennek rejtelseibe? Milyen volt az adott mesterség és a kereskedelem kapcsolata, milyen (idegen)nyelvi ismeretekkel rendelkeztek? Milyen viselkedéskultúra jellemezte őket? Volt-e megfogalmazott viselkedés-kódexük?

Minél alaposabb és részletesebb dokumentációra törekedjünk! Bátran használjunk fel ehhez, amit csak tudunk: a jegyzetfüzetbe írás mellett a magnót vagy diktafont; rajz, fénykép,

vagy akár film segítségét is igénybe vehetjük.

Ne feledjük: egy adat nem adat! A forráskritika nemcsak az írásos források esetében szükséges. Lehetőleg több kézművest/iparost kérdezzünk ki, több forrásból dolgozzunk. Ellenőrizzük az adatainkat!

Tárgyi emlékek

Ezt négy csoportba sorolhatjuk. Az első a műhely és a munkaeszközöké. Második a mesterség gyakorlásának tárgyasult eredményei: a termékek. Előfordulhatnak néhol még céh- és ipartestületi tárgyak, felszerelések is. Ha ezek nem is, de vizuális dokumentumok szinte mindenhol fellelhetők. Ezek egyaránt lehetnek korabeli és később keletkezett, megértést segítő dokumentumok. Ilyenek például (művészi és szak)rajzok, festmények, fotók, makettek, modellek, filmek, stb. Ezekről lehetőség szerint készítsünk fényképeket, reprodukciókat, s jegyezzük fel az adatközlő velük kapcsolatos információit.

Írott dokumentumok

Két fő csoportjuk: kéziratos, illetve nyomtatott dokumentumok.

Ezúttal most nem térek ki a levéltárakban, múzeumokban, könyvtárakban őrzött archivális anyagokra (Ezekről ld. pl.: Szulovszky J. (szerk.) 2005: 29-40.), csak azokra utalok, amelyek egy kézművesnél, kisiparosnál előfordulhatnak. Ilyenek az iparúzással kapcsolatos hatósági, testületi és magániratok. Céhiratok már aligha bukkannak fel a gyűjtések során, nagyobb a valószínűsége ipartestületi iratok, összeírások, szabályozások, rendeletek meglétének. Hasznos forrást jelentenek az üzleti feljegyzések, kontóskönyvek, amelyek értékes információkkal gazdagíthatják a kutatást (Ld. pl. Kemecsi L. 2009., Szilágyi M. 2009., Kothencz K. 2012.). Olykor találhatunk a mesterek iratai között naplókat, személyes indíttatásból papírra vetett visszaemlékezéseket is. Érdemes ezek esetleges létére rákérdezni.

A nyomtatott dokumentumok közül indokolt tüzetesebben is áttanulmányozni az esetleg meglévő régi szakkönyveket és szaklapokat. Az előbbi segíthet a technológiai folya-

matok jobb megértésében, az utóbbi pedig a mesterség egykori hétköznapijainak értékes tárháza. Amikor a kéményseprő mesterség múltjának a feldolgozásával foglalkoztam, felbecsülhetetlen segítséget jelentett, hogy egy Jeney Szabó Árpád nevű füstfáragó a mestersége különböző szaklapjainak hasábjain százas nagyságrendben publikálta szakmatörténeti cikkeit. Nemcsak tudatosan kikérdezte idősebb szaktársait, összegyűjtve azok visszaemlékezéseit, hanem kimásolt és közölt olyan céhiratokat és a padlásokon talált szakmához kapcsolódó feljegyzéseket is, amelyek eredetijei a történelem megpróbáltatásai miatt már rég elenyésztek. Cikkei hozzásegítették a kutatást az egykori hétköznapiok jobb megismeréséhez és bemutatásához (Szulovszky J. 2008: 105-116.).

Könyvtárainkban a 19. század második felétől egyre nagyobb számban megjelenő iparos újságok, szaklapok sajnos csak igen töredékesen vannak meg. Mivel ezek egy részét a 19. században klórtartalmú papírra nyomták, pusztuló állományról van szó. Már csak ezért is érdemes a műhelyben kallódó példányokra felfigyelni.

Előfordulhatnak egy iparos házi könyvtárban a korabeli gazdasági irodalom példányai, vagy gazdasági címtárak, szakkönyvek, gyakorlati útmutatók is. Ne restelljünk engedélyt kérni arra, hogy ezekbe belelapozhassunk.

Itt szeretném felhívni a figyelmet egy több

mint száz évvel ezelőtt megjelent pályaválasztási tanácsadó kiadványra. 1912-ben látott napvilágot Dóczi Sámuel *Ipari pályamutató* c. kiadványa. A szerző kérdéscsokorral fordult különböző szakmák ipartestületeihez, hogy a tőlük kapott információk közreadásával a hajdani pályaválasztás előtt álló fiatalokat segítse a döntésük meghozatalában.

Ilyen kérdéseket tett fel:

1. Milyen testalkat, milyen testi erő és milyen egészségi állapot kívántatik ehhez az iparághoz?

2. Milyen betegségek és milyen egészségi zavarok teszik alkalmatlanná a jelöltet?

3. Mik azok a betegségek és testi elváltozások, amelyek ebben az iparágban hosszabb foglalkozás nyomán mutatkozni szoktak?

4. Mennyi a tanoncidő? A tanonc fizet-e a mesternek, vagy ellenkezőleg a mesterek szoktak-e a tanoncnak fizetést adni a tanonccévekben? Kap-e a tanonc szállást, mosást és étellelmezést? Ha nem, akkor a mester mennyiért vállalja ezeket?

5. Van-e erre az iparágra valami szakiskola, vagy szaktanfolyam, a tanonc kiképzésére és később segédkorában való továbbképzésére? Mennyibe kerül átlag ezek elvégzése?

6. Milyenek a tanoncnak és a segédnek kereseti viszonyai? Mennyi, ha akkordban és mennyi, ha óra-, illetve napszámban dolgozik? Van-e munka az egész éven keresztül, ha nincs,

hol található a segéd valami kisegítő kerestetet?

7. Milyenek az önállósló kilátásai a boldogulás dolgában? Mennyi tőke elegendő a kicsiben való önállósuláshoz (berendezkedés és forgótőke külön-külön) 1. a vidéken, 2. a fővárosban?

8. Milyenek ezidőszert a munkaviszonyok? Ajánlatos-e ezt az iparágat választani? Keresettek-e a tanoncok és a segédek?

9. Egyéb fontos megjegyezni valók.

10. Adózási és jövedelmi viszonyok.

Bár nem mindegyik szakmai testület válaszolt részletesen, e kötet így is fölöttébb hasznos adatokat nyújt az utókor számára.

A kiadványban ismertetett mesterségek, foglalkozások: 1. aranyműves, 2. asztalos, 3. ács, 4. bádogos, 5. borbély és fodrász, 6. bronzműves, csillárkészítő, 7. cipész, 8. cukrász, 9. ernyőkészítő, 10. esztergályos, 11. ékszerész, 12. építőmester, 13. faszobrász, 14. fazekas és kályhás, 15. fényképész, 16. férfiszabó, 17. fésűs, 18. fogműves, 19. gépgyártás, 20. gépszíjgyártás, 21. hangszeripar, 22. hentes, 23. jégsekrengyártás, 24. kalapos, 25. kádár, 26. kárpitos és lakásberendező, 27. kefekötő, 28. kelmefestés és vegyi tisztítás, 29. kéményseprő, 30. késes és köszörűs, 31. kesztyűs, 32. kosárfonás, 33. kovács, 34. kőműves, 35. könyvkötő, 36. kötélgyártás, 37. kövező, 38. kőszobrász, 39. kútúr, 40. lakatos, 41. látszerész, 42. liftgyártás, 43. litográfia, 44. mészáros, 45. méz- és viaszú ipar, 46. molnár, 47. műszerész, 48. nyomdász, 49. órás, 50. puskaműves, 51. rézöntő és cinező, 52. sérvkötőipar, kötszerész, 53. sörgyártás, 54. sütőipar, 55. szerszámkészítés, 56. szíjgyártó és bőröndös,

57. szobafestő, 58. szőrmeáruipar, 59. tetőfedő, 60. tímár, bőrgyártás, 61. üveges, 62. vendéglős, szakács, 63. vésnök, 64. villanszerelés.

Dóczi ezen túlmenően vagy másfél tucat mesterség induló műhely-felszerelését és ennek árát is közreadta – hasznos segítséget nyújtva ezzel napjaink kutatóinak is. (A műhelyberendezések jegyzékét újraközöltem: Szulovszky J. 2006: 19-33.)

A dolgozat megszövegezése

Ne kedvetlenítsen el senkit: sokszor írás közben jövünk rá sokszor gyűjtésünk hiányosságaira. A kiegészítő gyűjtés nem kudarcs, inkább jó jel!

Törekedjünk világos fogalmazásra. Ebben sokat segíthet egy részletes vázlat a tervezett gondolatmenetünkről. A hosszú körmondatoktól nem lesz tudományosabb a dolgozat.

Régi igazság: az ember vak a saját szövegével szemben. Mielőtt véglegesítenénk a szövegünket, mutassuk meg másnak, lehetőleg olyanaknak, aki a témát ismeri. Ha nincs a környezetünkben ilyen ismerős, az sem baj. Már az is nagy segítség, ha rajtunk kívül valaki elolvassa, mert így jelezheti azokat a részeket, amelyek nem világosak egy laikus ember számára. Ne feledjük, a jó pap is holtig tanul. Az esetleges kritika ne bátortalanítson el, hanem inkább ösztönözzön, a következő dolgozat még jobb lesz. Elvégre – hogy stílszerűek legyünk – gyakorlat teszi a mestert.

” Ne feledjük, a jó pap is holtig tanul. Az esetleges kritika ne bátortalanítson el, hanem inkább ösztönözzön, a következő dolgozat még jobb lesz. Elvégre – hogy stílszerűek legyünk – gyakorlat teszi a mestert. ”

AJÁNLOTT ÉS FELHASZNÁLT IRODALOM

ABEL, WILHELM (Hrsg.)

1978 *Handwerksgeschichte in neuer Sicht*. 2. Aufl., 27-63. Göttingen (Göttinger Beiträge zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte, Band 1.)

BARNA GÁBOR

1982 Útmutató kisiparok néprajzi gyűjtéséhez. A *Honismeret* melléklete

CSEH FRUZZSINA

2014 *A kerégyártó mesterség múltja Magyarországon*. Budapest: MTA BTK

DOMONKOS OTTÓ (főszerk.)

1991 Kézművesség. *Magyar Néprajz* 3. Budapest: Akadémiai Kiadó

DOMONKOS OTTÓ–KISS MÁRIA–NAGYBÁKAY PÉTER (szerk.)

1986 *A magyarországi árszabások forrásanyagának katasztere 1463-1848*. I-II. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága

ÉRI ISTVÁN–NAGY LAJOS–NAGYBÁKAY PÉTER (szerk.)

1975-1976 *A magyarországi céhes kézművesipar forrásanyagának katasztere*. 1-2. Budapest

FLÓRIÁN MÁRIA (szerk.)

1995 *Csapók, gubások és szűrszabók, süvegesek és kalaposok árszabásai (1597-1821)* Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet

1997 *Szűcsök és kesztyűsök árszabásai (1597-1821)* Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet

1998 *Váltó- és vásárműves magyar szabók, német szabók és zubonyosok árszabásai (1626-1820)*. Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet

1999 *Tímárok, kordovánosok és irhások, bocskorosok, magyar és német vargák, csizmediák és kapcakötők árszabásai (1597-1821)*. Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet

2002 *Takácsok, kékfestők, gombkötők és gombcsinálók árszabásai (1626-1820)* Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet

H. CSUKÁS GYÖRGYI (szerk.)

1996 *Építőiparosok, famunkák, építőanyagok, asztalosok és esztergályosok árszabásai (1626-1820)* Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet

2001 *Fazekasok, üvegesek, pintérek, féművesek, szítások árszabásai (1626-1820)* Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet

2004 *Vásárosok, kovácsok, kerégyártók, kaskötők árszabásai (1626-1821)* Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet

2005a *Lakatosok, puskaművesek, csiszárok, kötélgyártók árszabásai (1626-1821)* Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet

2005b *Szűjgyártók és nyereggyártók árszabásai (1597-1821)* Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet

JUHÁSZ ANTAL

2003 *A kézművesek, kisiparosok a helyi társadalomban*. In: Viga Gyula – Holló Szilvia Andrea – Cs. Schwalm Edit (szerk.), *Vándorutak – Múzeumi örökség. Tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából*. 39-58. Budapest, Archaeolingua

KAUFHOLD, KARL HEINRICH

1978 *Umfang und Gliederung des deutschen Handwerks um 1800*. In: Wilhelm Abel (Hrsg.), *Handwerksgeschichte in neuer Sicht*. 2. Aufl., 27-63. Göttingen /Göttinger Beiträge zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte, Band 1./

KELETI KÁROLY

1871 *Hazánk és népe a közigazdaság és társadalmi statistika szempontjából*. Pest: Athenaeum

1873 *Honismertető*. Pest

KEMECSI LAJOS

2009 *Miről árulkodik egy kontóskönyv?* In: Nagy Zoltán – Szulovszky János (szerk.): *A vasművesség évezredei a Kárpát-medencében*. 203-208. Szombathely: Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága

KOTHENCZ KELEMEN

- 2012 *Kovácsok kézjegye. A süköldi kovácsmesterek munkavégzése és kapcsolatrendszere a 19. század első felében.* (Monumenta Muzeologica, 4. – Szerkesztő: Bánkiné Molnár Erzsébet) Baja: Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet.

LUKÁCS LÁSZLÓ

- 2007 *A tisztas ipar emlékei. Cébek, cébemelek, az iparosok hagyományai Fejér megyében és Székesfehérváron.* Székesfehérvár /A Szent István Király Múzeum Közleményei, A sor. 40. sz./

NAGY ZOLTÁN

- 1992 *Kézművesipari műhely- és szerszámkataszter. Vas megye.* Veszprém – Körmend: MTA VEAB
2008 *Jeles cébtárgyak és mesterművek. Kézművesség a nyugat-dunántúli régióban. Illustrious Guild Relics and Masterpieces. Craftmanship in the Western Transdanubian Region.* Szombathely

NAGYBÁKAY PÉTER

- 1993 *Képes vaskereskedelmi árkatalógusok és tankönyvek mint a kézművesipartörténeti kutatómunka segédesszközei.* In: Nagybakay Péter (szerk.), *VIII. Kézművesipartörténeti Szimpózium. Veszprém, 1992. november 9–11.* 181–184. Veszprém: Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága

RÓZSA MIKLÓS

- 1973 *A kézművesipartörténeti kutatás tárgya, időbeli határa és néhány gondolat a kézművesipartörténet forrásaival kapcsolatban.* In: *Az 1972. szeptember 29-én és 30-án Veszprémben megtartott Kézművesipartörténeti Szimpózium referátumai és hozzászólásai.* Összeállította: Nagybakay Péter. Veszprém: Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága. 1973. 19–31.

SELMECZI KOVÁCS ATTILA

- 2009 *Elfeledett magyar mesterségek és népélet.* Budapest: Cser Kiadó

SZABÓ SAROLTA

- 1994 *Kézművesipari műhely- és szerszámkataszter. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye.* Veszprém – Nyíregyháza

SZILÁGYI MIKLÓS

- 2009 *Egy kisvárosi kovács kapcsolatrendszere (a 20. század első felében).* In: Nagy Z. – Szulovszky J. (szerk.): *A vasművesség évezredei a Kárpát-medencében.* 209–214. Szombathely: Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága

SZULOVSZKY JÁNOS

- 1985 *A kisiparok néprajzi rekonstrukciójáról. Gondok és gondolatok* In: *V. Kézművesipartörténeti Szimpózium. (Veszprém, 1984. november 20–21.)* Szerk. Nagybakay Péter, Németh Gábor. Veszprém, 225–231.
2005a *A kézművesség fogalma.* In: *A magyar kézművesipar története.* Szerk.: Szulovszky János. Budapest, 21–26.
2005b *Utazás egy fogalom körül. Az irodalom visszavág.* (2005) 3–4. 86–90.
2006 *Kiaknázatlan források és lehetőségek a kézművesiparok kutatásában* *Néprajzi Értesítő.* LXXXVIII 9–38.
2008 *Füstfaragók. A kéményseprő mesterség kultúrtörténete.* Harmadik, átdolgozott és bővített kiadás. Budapest: Plusz Könyvek
2010 *A kézműves örökség, mint stratégiai eszköz. Feladatok és lehetőségek.* Budapest: Plusz könyvek

SZULOVSZKY JÁNOS (szerk.)

- 2002 *X. Kézművesipartörténeti Szimpózium (Budapest, 2001. október 29–30.)* Budapest: Nemzeti Szakképzési Intézet (Ipartörténeti Könyvtár 2.)
2005 *A magyar kézművesipar története.* Budapest: Magyar Kereskedelmi és Iparkamara

WERNET, FRANZ K.

- 1961 *Handwerksgeschichte als Forschungsgegenstand. Bd. I-II.* Münster.